

ראש חדשים - עניניו המיוחדים של חודש ניסן

עיון בפיוט "אדון מקדם", מתוך "יוצר" לתפילת שחרית בשבת פרשת החודש.

בנוסח ספרד מוסיפים לחזרת הש"ץ בשחרית ובמוסף של ארבע פרשיות פיוטים המכונים "יוצרות". הי"וצרות" לד' פרשיות חוברו כולם ע"י רבי אלעזר הקליר שהיה מראשוני הפייטנים ומהמפורסמים שבהם. יש מרבתינו הגורסים שהוא התנא אלעזר בן ערך, לשיטה אחרת הוא התנא רבי אלעזר ברשב"י. יש שכתבו שהיה אחד מן הגאונים. מכל מקום לכל הדעות היה מגדולי וחשובי דורו, והאר"י הק' כותב עליו "נתקנו פיוטיו על דרך האמת".

ב"יוצרות" יש התייחסות לעניניהן של הפרשיות וזמנן, משולבים בהם דברי חז"ל ומדרשים ואף סודות עמוקים. הם כתובים בחרוזים, במליצה ובסלסול הלשון, בנויים על סדר הא"ב או תשר"ק (ולפעמים אקרוסטיכון של שם המחבר) ובשלב פסוקים בראשי ובסופי החרוזים וכדו'.
כותב בעל "קב הישר" (פרק פ"ו) : "...לא יהיה קל בעיניך אמירת פיוטים ... וחייב על כל אדם לומר הפיוטים בשמחה ובכוונת הלב בשפה ברורה, כי הפיוטים נתחברו על פי עצת מלאכי מעלה שנגלה לר' אלעזר הקלירי שסידר הפיוטים על פי א"ב ג"ד וע"פ תשר"ק כי כן משבחין ומזמרינ למעלה..."

אחד מפיוטי היוצרות הנאמרים בשבת הגדול הוא הפיוט "אדון מקדם" בו יש התייחסות לענינים מיוחדים של חודש ניסן: העובדה שהוא נמנה ראש לחדשים, וכן מעברים את השנה כדי שיחול באביב, ניסים ומאורעות שארעו בו, מצוות שמקיימים בו ישראל, והיותו מוכן לגאולה - "בניסן עתידין להגאל".

הפיוט ערוך ע"פ סדר א"ב בבתיים שבכל אחד מהם שלוש שורות, בדרך כלל חוזר אותו עניין בכל בית.

אָדוֹן מְקֵדֵם תְּכַנֵּנוּ רֵאשׁ. בֵּינוּ לֹא גָל בְּסֵפֶר תּוֹלְדוֹת רֵאשׁ. גָּלְהוּ תַחֲלָה
לְכֶם לְדְרוֹשׁ: דּוֹרֵשׁ לְהַשׁוֹת בּוֹ גִיָּה וְאִישׁוֹן. הוֹפֵלֵא מְכַל עִם וְלִשׁוֹן. וְלֹא
הוֹמָסֶר לְאָדָם הָרֵאשׁוֹן: זְמַן עֲדָנָה בּוֹ בְשָׂרָה. חָנוּט לְקִצּוֹ עֲקוּד לְמוֹסְרָה.
טְפִיָּה בְּכֵן בּוֹ בְשָׂרוֹ בְשׂוֹרָה: יֵרַח אֲשֶׁר לֹא פִעֲנַח לְרֵאשׁוֹנִים. כְּמוֹס
לְצַפּוֹן חֲדָשִׁים וְגַם יְשָׁנִים. לְרֵאשׁ הוֹשֵׁם לְאַרְבָּעָה רֵאשֵׁי שָׁנִים: מוֹעֲדִים
מְזַמִּין לְנִדְגָלִים. נוֹעֲדִים בּוֹ עֵינֵימוֹ צִירֵי רוֹגְלִים. סְפוּר הוּא לְמַלְכִים
וְלְרַגְלִים: עֲבוּר מְעַבְרִים לְשִׁמְרוֹ בְּמוֹעֲדוֹ. פָּרַח וְאַבִּיב תְּקוּפָה בָּם
לְוַעֲדוֹ. צִיּוֹן שְׁלִשְׁתָּם יְצַרְפוּ לְסַעֲדוֹ: קִדְשׁ בְּרֵאשׁוֹ וְשְׁלִישׁוֹ חֲצִיּוֹ וְרֵבּוֹ
לְשִׁמּוֹר. לְקִדְשׁ לְקַחַת לְחַגֵּג לְקִצּוֹר וְלְגִמּוֹר. רֵשֶׁם בְּכָל דּוֹר. שְׁמּוֹר הוּא
לְרוֹכֵב עַל חֲמוֹר: שְׁמִירַת שְׁלִישׁוֹ בִּירְדֵן עֲמָדָה. שְׁלֵהֶבֶת חֲצִיּוֹ שְׁאוֹן פּוּל
הַשְּׁמִידָה. תְּשׁוּעַת קִצְרוֹ יְמִינֵי הָעֲמִידָה: לְכֶם הוּא רֵאשׁוֹן. נְצוּרֵי
כְּאִישׁוֹן. לְהַעֲרִיץ לְאֵל אַחֲרוֹן וְרֵאשׁוֹן. קְדוֹשׁ:

לפניכם ביאורים לשורות הפיוט.

- במקומות אחדים - הושמטו הביאורים או חלק מהם. הם מופיעים ברשימה שמובאת בדפים אלו לאחר הפיוט. ברשימה זו – ביאורים לשורות מתוך הפיוט וכן פסוקים וציטוטים שעל פיהם נכתבו הפיוט ובאורו. העתיקו אותם למקומות המתאימים.
- כתבו בסופו של כל בית מה הנושא שלו.

<p>הקב"ה הכין את חודש ניסן עוד מתחילת הבריאה להיות ראש חדשים, כמובא בחז"ל:</p> <p>את הבנת הלוח הלבנה (שעל פיו נקבע ניסן כ"ראש חדשים") לא גילה הקב"ה לאדם הראשון כשהראה לו מראש את "ספר תולדות אדם"</p>	<p>אזון מקדם תכנו ראש</p> <p>בינו לא גל בספר תולדות ראש</p> <p>גלהו תחילה לכם לדרוש</p>
הנושא:	
<p>בית דין צריכים לעבר את השנה</p> <ul style="list-style-type: none"> ● כדי שיחול חודש ניסן בתקופת ניסן, שאז היום (גיה - ל' אור) והלילה (אישון - ל' חושך) שוים. ● כדי להשוות מהלך השמש (גיה - שאורה נוגה) עם מהלך הירח (שהוא גוף אפל כאישון) 	<p>דורש להשוות בו גיה ואישון</p> <p>הופלא מכל עם ולשון</p> <p>ולא הומסר לאדם הראשון</p>
הנושא:	
<p>בסוף אותה שנה (בחודש ניסן הבא) נחנט ונולד יצחק שנעקד על גבי המזבח בחבלים - מוסרות</p>	<p>זמן עדנה בו בשרה</p> <p>חנוט לקצו עקוד למוסרה</p> <p>טפיה בכן בו בשרו בשורה</p>
הנושא:	
<p>חודש ניסן הוא חודש שהכינו ה' לעשות בו ניסים. ניסים אלו עדיין לא נתגלו לראשונים - ביציאת מצרים ניסים אלו כמוסים (שמורים) לעתיד, לעשות בניסן ניסים חדשים, נוספים על הישנים (שכבר נזכרו בשורה הקודמת) ביציאת מצרים</p>	<p>ירח אשר לא פֶּעַנַח לראשונים</p> <p>כמוס לצפון חדשים גם ישנים</p> <p>לראש הושם לארבעה ראשי שנים</p>
הנושא:	
<p>בחודש ניסן מתקבצים הסנהדרין - עיני העדה לקבוע את ראש חודש, ושולחים את השליחים ההולכים ברגליהם להודיע לבני הגולה על קביעת ראש חודש. ממנו סופרים את שנותיהם של המלכים, ומחזור של שלושה רגלים</p>	<p>מועדים מזמין לנדגלים</p> <p>נועדים בו עינימו צירי רוגלים</p> <p>ספור הוא למלכים ורגלים</p>
הנושא:	
<p>מרמו לכללים בעיבור השנה ע"פ הגמרא (סנהדרין י"א) פרות האילן, התבואה שעודה אביב ותקופת ניסן - על פיהם מעברים את השנה. אם יש רק סימן אחד משלושתם - מצרפים לו ענינים נוספים לסעדו ולחייב את עיבור השנה. * חפשו בנספח את המקורות לכללים אלו</p>	<p>עבור מעברים לשמרו במועדו</p> <p>פרח ואביב תקופה במ לועדו</p> <p>ציון שלושתם יצרפו לסעדו</p>
הנושא:	
<ul style="list-style-type: none"> ● חודש זה התקדש במצוות מיוחדות (פרוט בשורה הבאה של הפיוט) בראשו - בראש חודש, ושלישו - ב' לחודש, ובחציו - בט"ו לחודש וברובו - בט"ז לחודש - וכך הוא שמור לדורות ● חודש זה הוקדש לניסים מיוחדים (פרוט בשורות הבאות של הפיוט) שהתארכים הנ"ל מרמזים עליהם. 	<p>קִדְשׁ בראשו ושלישו חציו ורְבוּ לשמור</p>

<p>פרוט המצוות ע"פ ביאור א': (לפי ביאור ב': חודש זה הוקדש גם לרשימה של מצוות): בראש חודש - קידוש החודש ב" בניסן - "קחו לכם איש שה לבית אבותי" בט"ו בניסן - קרבן חגיגה. בט"ז בניסן - קציר העומר. שאר ימי הפסח עד לגמר החג- ימי קדושה וחג. מכאן ואילך רשימת ניסים שאירעו בחודש ניסן (ע"פ ביאור ב' הניסים כאן מקבילים לרמזים בשורה הראשונה של הבית): נרשם בכל הדורות (כנגד "קדש בראשו") שחודש זה שמור לביאת המשיח</p>	<p>לקדש לקחת לקצור ולגמור</p> <p>השם בכל דור שמור הוא לרוכב על חמור</p>
<p>ב" בניסן _____ (כנגד "ושלישו- שליש החודש) בט"ו בניסן, בליל פסח, השמידה שלהבת _____ (כנגד "חציו" - בחצי החודש) בט"ז בניסן היתה תשועה למרדכי בן בנימין בזכות הקציר - קרבן העומר _____ (כנגד "רובו" - לאחר מחצית החודש)</p>	<p>שמירת שלישו בירדן העמידה שלהבת חציו שאון פול השמידה תשועת קצירו ימיני העמידה</p>
הנושא:	
<p>_____</p> <p>_____</p>	<p>לכם הוא ראשון נצורי כאישון להעריץ לקל אחרון וראשון.</p>

רשימת ביאורים ומקורות להסבר שורות מן הפיוט:

(חלקם משמשים להסבר כמה שורות)

*"ישבו ועסקו בהלכות מצוות העומר, שהרי אותו היום ט"ז בניסן היה ובאותו היום היו מקריבין עומר בזמן שבית המקדש קיים. בא המן, אמר להם: במה אתם עוסקים? אמרו לו: במצוות העומר... אמרו לו "מספיק (שיהיה שווי העומר) בעשרה מניס", אמר להם: קומו, שניצחו עשרה מניס שלכם לעשרת אלפים ככר כסף שלי!" (מתורגם מאסת"ר)

*בחודש ניסן (בפסח) נתבשרה שרה שיהיה לה בן ואמרה "אחרי בלותי היתה לי עדנה"

*רבי יהושע אומר: בניסן נברא העולם (ר"ה יא.).

*ארבעה ראשי שנים הם: באחד בניסן- ראש השנה למלכים ולרגלים, באחד באלול... באחד בתשרי... באחד בשבט... בחמישה עשר בו" (משניות כ"ה א' א')
*"עני ורוכב על חמור"

*על פי זמני חודש ניסן נקבעים לעמ"י (המחולק לארבעה דגלים) זמני כל החגים. לפי כללי א"ת ב"ש (א' פסח- תשעה באב, ב' פסח- שבועות וכו')

*"ימצאנו בארץ מדבר... יצרנהו כאישון עינו" - אותם מצא לו נאמנים במדבר, שקבלו עליהם תורתו ומלכותו... (דברים ל"ב ז' ורש"י)

*"על שישה חדשים השלוחים יוצאים, על ניסן- מפני הפסח... על שני חודשים מחללים את השבת: על ניסן ועל תשרי שבהם השלוחים יוצאים לסוריה ובהם מתקנים את המועדות". (משניות ר"ה א' ג' ד')

*קביעת החדשים ע"פ הילוך הלבנה נתגלתה לראשונה דווקא לישראל, כאמור "החודש הזה לכם", "ראשון הוא לכם"- ולא לגויים.

*עיבור השנה נעשה כדי לשמור את חודש ניסן במועדו, כאמור "שמור את חודש האביב"

*"ויהי בלילה ההוא (ליל פסח) ויצא מלאך ה' ויך במחנה אשור מאה ושמונים וחמישה אלף" (מלכים ב' י"ט ל"ה)

*בניה של שרה נתבשרו על גאולת מצרים בחודש ניסן "ובניסן עתידים להגאל"

*"והעם עלו מן הירדן בעשור לחודש הראשון" (יהושע ד' י"ט)- מעבר הירדן בכניסת ישראל לארץ

*אין מעברים את השנה לא מפני הגדיים ולא מפני הטלאים ולא מפני הגוזלות שלא פרחו (בע"ח מיועדים לקרבן שלא התפתחו די צרכם) אבל עושים אותם סעד לשנה (סייג וסמך לעבר את השנה, אם צריכה לעבר מפני אחד מן הדברים שמעברים עליהם... הללו נעשו סעד ומצטרפין לאחד מהם ומעברין) (סנהדרין י"א. ורש"י)

*סוד העיבור מכוסה ונסתר הכל העמים, ולא נמסר אפילו לאדם הראשון, כי אם לחכמי ישראל

*על שלושה דברים מעברין את השנה: על האביב (אם התבואה אינה בשלה וא"א להביא ממנה את העומר) ועל פירות האילן (אם הפירות במצב שלא יתבשלו עד שבועות ולא יוכלו להביא מהם ביכורים) ועל התקופה (כדי שחודש ניסן יחול בתקופת ניסן- אחד מ4 חלקי השנה ע"פ סיבוב החמה) (סנהדרין י"א: ורש"י)